

Tomasz Kurpierz

Marek Szauber (1907-?), prokurator WPR w Katowicach i Lublinie

Marek Szauber urodził się 8 października 1907 r. w Trójcy k. Stanisławowa jako syn Jakuba, księgowego, i Sabiny z d. Weiselberger, gospodyni domowej. W 1914 r. rozpoczął naukę w szkole ludowej w Kołomyi. W latach 1915–1917 jego ojciec walczył na froncie włoskim, skąd po odniesieniu ciężkich ran i kilkunastomiesięcznym pobycie w szpitalach powrócił w 1918 r. jako inwalida wojenny. Od tego czasu pozostawał bezrobotny, a jego rodzina znajdowała się w trudnej sytuacji materialnej. Od 1919 r. Marek Szauber uczęszczał do gimnazjum w Kołomyi, gdzie w maju 1927 r. zdał egzamin dojrzałości. Od 1927 r. studiował zaocznie prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim.

W związku z problemami finansowymi od trzeciej klasy gimnazjum aż do zakończenia nauki dorabiał jako korepetytor i guwerner. W 1931 r. uzyskał tytuł magistra prawa. W latach 1928–1932 członek Związku Młodzieży Żydowskiej „Haz”. Po ukończeniu studiów od stycznia do grudnia 1932 r. odbył roczną praktykę w Sądzie Okręgowym w Kołomyi, a następnie ponad cztery lata (styczeń 1933 – lipiec 1937 r.) praktykował jako aplikant adwokacki w Kołomyi. Egzamin adwokacki zdał w październiku 1937 r. we Lwowie. Od stycznia 1938 do września 1939 r. pracował jako adwokat w Kutach, woj. stanisławowskie.

Po wkroczeniu Armii Czerwonej w końcu października 1939 r. przeniósł się do Kowla, gdzie mieszkała i pracowała w szpitalu jego żona Zofia (z domu Werba, ur. 8 marca 1912 r., brak informacji o dacie ślubu). Od grudnia 1939 do marca 1940 r. uczył w średniej szkole w Rożyszczach k. Kowla.

27 marca 1940 r. przyjęty został do Obwodowego Kolegium Adwokatów w Łucku. W ten sposób rozpoczął pracę w sowieckich strukturach adwokackich. Od kwietnia 1940 do początku lutego 1941 r. pracował jako adwokat w Rożyszczach, a od 10 lutego 1941 r. w Kowlu. Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej ewakuował się na Ukrainę, a następnie do Stalingradu, gdzie we wrześniu 1941 r. przyjęty został do Obwodowego Kolegium Adwokatów. Po skierowaniu do Ikranoje k. Astrachania pełnił funkcję kierownika tamtejszego Kolegium Adwokatów. W 1942 r. podczas likwidacji getta w Kołomyi zginęli jego rodzice oraz rodzeństwo.

Biogramy

Powołany do Armii Czerwonej 1 lipca 1942 r., służył w 97. Brygadzie Szturmowej. Po sześciotygodniowym przeszkoleniu wojskowym skierowano go na front stalingradzki, gdzie 18 grudnia 1942 r. został ranny. Trzy miesiące przebywał w szpitalu w Uralsku. W marcu 1943 r. zwolniony przez komisję lekarską ze służby wojskowej został skierowany do Riazania, gdzie w Instytucie im. Pawłowa pracowała jako bakteriolog jego żona. 21 kwietnia 1943 r. przyjęto go do Miejskiego Kolegium Adwokackiego w Riazaniu.

31 sierpnia 1944 r. powołany został do WP, a następnie skierowany do Wyższej Szkoły Oficerskiej I Armii WP w Riazaniu na stanowisko pomocnika naczelnika Wydziału Personalnego. W grudniu 1944 r. awansowany na sierżanta. W styczniu 1945 r. wraz z całym składem osobowym szkoły przeniesiony do Rembertowa. 18 kwietnia 1945 r. awansowany na chorążego, a następnie po przeszkoleniu mianowany 15 maja 1945 r. oficerem śledczym Wojskowej Prokuratury 1. DP, gdzie służył do 20 października 1945 r. Awans oficerski na porucznika uzyskał 19 września 1945 r. Od końca października 1945 r. pozostawał w rezerwie Naczelnej Prokuratury Wojskowej, 25 listopada 1945 r. mianowany oficerem śledczym, a następnie p.o. prokuratorem 11. Oddziału WOP w Kłodzku, gdzie był jednym z organizatorów prokuratury.

Od 19 lutego 1946 r. podprokurator, a od 10 lutego 1948 r. wiceprokurator WPR w Katowicach na stanowisku szefa II Sekcji (tzw. sekcji ds. szczególnych), gdzie nadzorował śledztwa prowadzone przez władze bezpieczeństwa w sprawach o tzw. zbrodnie stanu (czyli przestępstwa z artykułów 85–89, 101–103 kk WP oraz dekretów z 16 XI 1945 r. i 16 VI 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa). Jako oskarżyciel osobiście uczestniczył w procesach (głównie w drugiej połowie 1946 i na początku 1947 r.), w których 38 osób skazano na karę śmierci, z czego 30 wyroków orzeczono w sprawach politycznych, związanych przede wszystkim z działalnością niepodległościowego podziemia zbrojnego i politycznego.

Szauber brał też udział w rozprawach pokazowych (w opinii przełożonych „dobry i odważny mówca w poważnych, o podstawowym znaczeniu sprawach, parujący bez reszty argumenty obrony, co wypływa z jego własnego ugruntowanego stanowiska”). Oskarżał i zatwierdzał akty oskarżenia m.in. w procesach żołnierzy Okręgu Śląskiego AK–DSZ–ROAK, zgrupowania NSZ Henryka Flamego „Bartka”, komendy cieszyńskiej NOW, członków WiN, Okręgu Śląskiego KWP. W okresie służby w katowickiej prokuraturze w ciągu trzech lat uzyskał awanse (jak określono we wnioskach awansowych, „z uwagi na doskonałe wyniki w pracy w dziale nadzwyczaj trudnym i odpowiedzialnym”) ze stopnia porucznika do stopnia podpułkownika (7 maja 1946 r. – kapitan, 17 grudnia 1946 r. – major, 1949 r. – podpułkownik). Od 6 maja 1950 do 30 lipca 1953 r. szef WPR w Lublinie (wykaz ważniejszych spraw, w których występował jako oskarżyciel lub zatwierdzał akt oskarżenia, poniżej).

W trakcie pracy w organach wojskowej prokuratury wysoko oceniany przez przełożonych, którzy w opiniach służbowych wskazywali na jego obowiązkowość, samodzielność oraz samodyscyplinę, której – jak stwierdził szef WPR w Katowicach – poddawał się „chętnie z głębokiego wewnętrznego przekonania o jej konieczności i celowości”. Podkreślano również bardzo dobrą współpracę z sądami i urzędami bezpieczeństwa. Wśród ich funkcjonariuszy zyskał wysoki autorytet – jak określono w jednej z opinii –

„dzięki uczciwości, energii oraz wyczuciu aktualnych potrzeb państwa”. Słabiej oceniano natomiast jego zdolności organizacyjne i administracyjne.

Oprócz pełnienia funkcji prokuratorskich aktywnie działał w strukturach partyjnych (członek PPR od lipca 1947 r.), w latach 1948–1950 był sekretarzem organizacji partyjnej przy WPR i WSR w Katowicach. Szef katowickiej prokuratury w jednej z opinii stwierdził, iż „posiada również odwagę cywilną, czemu daje wyraz w wystąpieniach na zebraniach partyjnych, prasówkach itp., gdzie formułuje swoje poglądy i gorąco ich broni”. W latach 1951–1953 był nieetatowym konsultantem Ośrodka Szkolenia Partyjnego w Lublinie, gdzie szkolił funkcjonariuszy MO, UB oraz członków aparatu partyjnego. Odznaczony m.in. Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Srebrnym Medalem Zasłużonym na Polu Chwały i in.

4 sierpnia 1953 r. przeniesiony do rezerwy. We wniosku o zwolnienie z czynnej służby wojskowej naczelny prokurator wojskowy płk Stanisław Zarakowski stwierdził m.in., iż „powinien być ulokowany w adwokaturze, gdzie będzie pracował z pożytkiem dla organów sprawiedliwości”. W sierpniu 1953 r. podjął pracę jako radca prawny w Powszechnej Spółdzielni Spożycwców w Stalinogrodzie (Katowicach). 19 września 1953 r. uchwałą Rady Adwokackiej w Stalinogrodzie wpisany został na listę adwokatów jako członek 6. Zespołu Adwokackiego (od stycznia 1956 r. pełnił funkcję kierownika zespołu). Oprócz praktyki adwokackiej zatrudnił się jako radca prawny w kilku spółdzielniach pracy na terenie Stalinogrodu (Katowic) i Gliwic, w których prowadził również szkolenia partyjne. 1 lutego 1964 r. zaprzestał wykonywania zawodu adwokata i zajął się wyłącznie udzielaniem porad prawnych (umieszczony został na liście adwokatów nieczynnych). 10 sierpnia 1969 r. wyjechał na stałe do Izraela. Dalsze losy nieznane. Wiadomo tylko, że miał córkę Gabrielę (ur. 13 I 1948 r.)

Marek Szauber oskarżał m.in. w procesach:

– członków cieszyńskiej komendy NOW, skazanych 15 czerwca 1946 r. po dwudniowej pokazowej rozprawie na sesji wyjazdowej w Cieszynie (łącznie wydano 26 wyroków, w tym 7 wyroków śmierci, m.in. na organizatora i dowódcę komendy Edwarda Bąka); drugi proces odbył się 4 lipca 1946 r. (jeden wyrok śmierci);

– członków Okręgu Śląskiego KWP (rozprawy odbyły się 17 i 24 października 1946 r. w Katowicach, trzy wyroki śmierci, w tym m.in. na dowódcę Komendy Powiatowej KWP w Gliwicach Andrzeja Kutermachę);

– żołnierzy ze zgrupowania NSZ pod dowództwem Henryka Flamego „Bartka”, skazanych w kilku procesach w Bielsku i Katowicach, które odbyły się m.in. 3 grudnia 1946 r., 2 stycznia 1947 r., 30 stycznia 1947 r., 5 listopada 1947 r. (łącznie z oskarżenia Szaubera siedem razy orzeczono karę śmierci oraz kilkadziesiąt wyroków długoletniego pozbawienia wolności), oskarżał również w procesach o współpracę ze zgrupowaniem „Bartka”;

– żołnierzy z oddziału DSZ–ROAK pod dowództwem Władysława Musialika „Bolesława” (17 listopada 1948 r. orzeczony jeden wyrok śmierci), oskarżał również w procesach o współpracę z tym oddziałem;

– członków Okręgu Lwów AK–WiN (24 października 1946 r. w Katowicach, orzeczony jeden wyrok śmierci na Aleksandra Kassarabę), Okręgu Tarnopol AK–WiN (26 kwietnia 1949 r., sesja wyjazdowa w Koźlu);

Biogramy

– Bolesława Pronobisa i innych, żołnierza AK, dowódcy oddziałów zbrojnych działających m.in. w okolicach Tarnowa (3 grudnia 1946 r. w Katowicach, orzeczone dwa wyroki śmierci);

– o sabotaż, rozprawy odbyły się m.in. 7 czerwca 1947 r. w Sosnowcu (orzeczony jeden wyrok śmierci) oraz 8 października 1949 w Katowicach (jeden wyrok śmierci).

Marek Szauber zatwierdził też akt oskarżenia w sprawach m.in.: członków Brygad Wywiadowczych Okręgu Śląsko-Dąbrowskiego WiN (rozprawa 11 stycznia 1947 r. w Katowicach, orzeczone cztery wyroki śmierci); żołnierzy ze zgrupowania Henryka Flamego „Bartka” (m.in. rozprawy członków pododdziałów pod dowództwem Zdzisława Krausa, Józefa Kołodzieja i innych, przeprowadzone w drugiej połowie 1946 r., w trakcie których orzeczono łącznie dwadzieścia wyroków śmierci), żołnierzy Okręgu Śląskiego AK–DSZ oraz organizacji poakowskich (w trakcie rozpraw przeprowadzonych w latach 1946–1948 wydano dziesięć wyroków śmierci); wydał sankcje prokuratorskie dotyczące m.in. członków Okręgu Śląskiego KWP (w tym Komendy Wojewódzkiej), żołnierzy z oddziału Zygmunta Wilczyńskiego „Żuka” (woj. warszawskie i lubelskie), żołnierzy Okręgu Śląskiego AK–DSZ, żołnierzy ze zgrupowania Henryka Flamego „Bartka” i innych.

Jako szef WPR w Lublinie nadzorował śledztwa prowadzone m.in. przeciwko żołnierzom z oddziałów: Mieczysława Pruszkiewicza „Kędziorka (1951 r.) i Jana Leonowicza „Burty” (1952 r.) oraz członkom Polskiej Organizacji Młodzieży Polskiej (1950 r.).

Źródła: CAW, Akta osobowe Marka Szaubera, sygn. 1486/71/1255 (materiały i zdjęcie udostępnione przez dr. Krzysztofa Szwaagrzyka); AIPN Ka, WSR w Katowicach, Akta sądowe (wybór ważniejszych spraw z udziałem M. Szaubera), sygn. Rd 1/46, Rd 5/46, Rd 25/46, Rd 26/46, Rd 27/46, Rd 29/46, Rd 31/46, Rd 35/46, Rd 36/46, Rd 39/46, Rd 43/46, R 218/46, R 271/46, R 466/46, R 500/46; R 504/46, R 642/46, R 683/46, R 811/46, R 1065/46, R 1111/46, R 1112/46, R 1113/46, R 1114/46, R 1127/46, R 1170/46, R 1186/46, R 1195/46, R 1196/46, R 1198/46, R 1342/46, Rd 7/47, Sr 59/47, Sr 405/47, Sr 458/47, Sr 485/48, Sr 695/48, Sr 524/49, R 543/49, Sr 552/49, Sr 34/50, Sr 151/50, Sr 464/50; AIPN Ka, Akta osobowe więźniów zakładu karnego w Katowicach, sygn. 670; Archiwum Okręgowej Rady Adwokackiej w Katowicach, Akta osobowe Marka Szaubera, sygn. 155; Pismo Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach, Wydział Spraw Obywatelskich i Migracji do Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach z 11 III 2004; Z. Pawłowski, *W imperium zła. Organizacje niepodległościowe z lat 1945–1956 na Górnym Śląsku. Fakty i dokumenty*, Wrocław 1997, s. 67, 68, 83, 85–88, 91, 92, 94, 95, 118, 260–261; T. Balbus, *Ludzie podziemia AK–WiN w Polsce południowo-zachodniej (1945–1948)*, t. 2, Wrocław 2004, s. 197, 219, 221, 233, 244–245, 251–252, 257, 259, 274, 294, 307, 385, 406–407, 428, 468, 487, 489, 559; K. Szwaagrzyk, *Zbrodnie w majestacie prawa 1944–1955*, Warszawa 2000, s. 32; T. Kurpierz, *Procesy żołnierzy podziemia zbrojnego na Podbeskidziu przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Katowicach w latach 1946–1947* [w:] *Podziemie niepodległościowe na Podbeskidziu w latach 1939–1947*, red. A. Namysło, T. Kurpierz, Bielsko-Biała 2002, s. 141; *Księga świadectw. Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy*, red. K. Madej, J. Żaryn, J. Żurek, Warszawa 2003, s. 294; R. Danel, *Ubecki triumf*, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, 1 VI 2001; *Lista osób skazanych na karę śmierci przez Wojskowe Sądy Rejonowe (1946–1955)*, *Kwestionariusze osób skazanych na karę śmierci przez WSR w Katowicach, WSR w Lublinie* (www.ipn.gov.pl).